

II РОЗДІЛ

МІЖНАЦІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ І НОВІТНЯ ІСТОРІЯ

САВЧЕНКО О. І.

ЗАРУБІЖНІ ВИДАННЯ РОСІЙСЬКИХ АНАРХІСТІВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Серед російських політичних емігрантів на початку ХХ ст. було чимало прихильників М. Бакуніна і П. Кропоткіна. Перебуваючи у європейських країнах, вони створювали гуртки і групи, що прагнули, за допомогою періодичних видань, поширювати ідеї анархізму на батьківщині. З цією метою вони розгорнули роботу, спрямовану на створення власних друкованих органів.

До цього часу історія зарубіжної преси російських анархістів ще залишається малодослідженою. Перші згадки про неї знаходяться у роботах Л. Кульчицького, Б. Горєва, П. Кропоткіна, що відносяться до початку ХХ ст. [1]. У 30-х рр. минулого століття з'явилося декілька праць з історії анархістського руху [2]. Однак вони містять лише фрагментарні відомості про зарубіжні видання анархістів. Радянська історіографія обмежувалася критикою теоретичних положень та практичних дій анархістів [3].

Позитивні зміни у вивченні цієї проблеми відбулись наприкінці ХХ ст., коли істориками Росії та України були зроблені перші спроби неупередженого аналізу періодичних видань анархістів [4]. Проте, навіть у такій фундаментальній праці як енциклопедія "Політичні партії Росії: Кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.", що вийшла в Москві у 1996 р., відсутні відомості про деякі зарубіжні газети і журнали анархістів [5].

У зв'язку з цим, постає завдання всебічного дослідження перших зарубіжних видань анархістів, що друкувалися на початку ХХ ст. Актуальність такого дослідження обумовлена також тим, що ці видання поширювалися і в Україні, де анархісти мали багато прихильників. Тому метою статті є аналіз преси анархістів, що видавалася за межами Росії на початку ХХ ст.

У серпні 1903 р. у Женеві з'явилося перше видання анархістів – газета "Хлеб и Воля", що стала органом групи послідовників П. Кропоткіна. Обсяг газети складав 8 сторінок, форматом у 1/4 друк. арк. Її девізом стали слова М. Бакуніна "Дух руйнування, є, у той же час, творчий дух". Редакцію газети очолив Г. Гогелія (К. Орґеїані), добре відомий в анархістських колах. Членом редколегії та провідним ідеологом видання був сам П. Кропоткін [6]. У той час він знаходився в Англії, і саме тому, а також з метою конспірації, у вихідних даних вказувалося, що "Хлеб и Воля" друкується в Лондоні [7].

Хоча газета створювалася як популярне видання, в центрі її уваги виявилися, переважно, питання теорії. Це пояснювалося недостатньою зрілістю російського анархізму, що вимагало концептуальних розробок основних ідей у відповідності до практики російської дійсності. У програмній статті, що відкривала газету анархо-комуністів, їхньою кінцевою метою проголошувалося знищення приватної власності та ліквідацію держави. Перше повинно було забезпечити народу економічний добробут, а друге – сприяти досягненню повної свободи особистості [8]. Своє завдання газета бачила у привнесенні свідомого анархізму в інстинктивну ненависть народу до держави. Досягнення цієї мети пов'язувалося з поширенням серед працюючих об'єктивної інформації про анархістський рух, що вже давно зародився на Заході [9].

Виходячи з типово анархістського розуміння найбільш дієвих форм боротьби з існуючим у Росії ладом, "Хлеб і Воля" проповідувала бунтарські методи. З першого номера вона почала висловлюватися за терор і закликала прихильників скрізь пропагувати "бунтарський дух". Газета закликала "революційну меншість" повести за собою "пасивну більшість" і проголошувала терор найкращим способом боротьби з самодержавством. Редактор "Хлеба і Воли", Г. Гогелія, в одній з своїх статей зазначав, що відмовитися від терору – значить відмовитися від революційної діяльності. "Із усіх форм теоретичної боротьби, – писав він, – децентралізований і розлитий терор ми вважаємо найбільш вигідним і доцільним" [10].

Агресивна пропаганда насильства обурила навіть П. Кропоткіна. У листі до редакції газети від 8 січня 1904 р. він вказував, що стаття редактора про терор неприємно вразила. "Взагалі, терор

зводити до системи, на мій погляд, нерозумно, – розмірковував П. Кропоткін, – гірше не можна було писати, щоб відштовхнути російську чутливу молодь від анархістського руху, що зароджується” [11].

Наступні публікації вказують на те, що і після цього видавці газети не переглянули своє ставлення до терору. Можна говорити лише про більш завуальовану його пропаганду. Однак ні про який кардинальний перегляд газетою своєї програми говорити не доводиться. Виступаючи прихильниками “теорії стихійності”, автори газети, як і раніше, заперечували необхідність організаційної і технічної підготовки до збройної боротьби. А редактор “Хлеба и Воли”, продовжуючи закликати до терору, таврував соціал-демократів за підтримку ідеї створення в Росії тимчасового уряду. “Усякий революційний уряд, – обурювався Г. Гогеля, – є торжество законності – антипод революції” [12].

Лібералізація політичного режиму в Росії призвела до переміщення головних політичних сил з еміграції на батьківщину. Сюди переносилося видання періодичних органів. У грудні 1905 р. вийшов останній, 24 номер “Хлеба и Воли”.

“Кропоткінська” течія російського анархізму була найбільш впливовою, але не єдиною в російському анархізмі на початку ХХ ст. З розгортанням першої революції спостерігалася радикалізація окремих анархістських груп, і навесні 1905 р. у Швейцарії сформувалася фракція “безначальців”. Свою назву вона одержала від “Листков группы “Безначалие”, що видавалися в Женеві влітку 1905 р. [13]. Ідеологом цієї течії був М. Романов, який пропонував створювати бойові групи для негайного втілення в життя тактики “прямої дії”. Вона полягала у переході до масового терору, підпалам, експропріаціям, фізичному знищенню всіх класових ворогів. “Геть тред-юніонізм, синдикалізм і парламентаризм, – наголошував він, – тому що усі вони мають на меті продовжити агонію умираючого ворога” [14].

Наприкінці 1905 р. у середовищі анархістів сформувалася ще одна група, яка почала видавати часопис “Чёрное Знамя”. Його перший номер побачив світ у грудні 1905 р. у Женеві. Очолював видання відомий анархіст І. Гросман (Рошін), який вимагав негайно переходити до масового індивідуального терору і здійснювати його довільно або “безмотивно” [15]. “Чёрное Знамя” нараховувало 30 сторінок форматом у 1/4 друк. арк. Газета переконувала своїх читачів у необхідності включитися в бій з приватною власністю та державою для перемоги “вільного федералізму”. З її сторінок автори закликали читачів розгортати війну з примусовим правом в ім’я вільного договору, а також переконували їх покінчити зі спадковими привілеями для перемоги рівності [16].

Подібних поглядів дотримувалися представники ще однієї течії анархістів, так званих “общинників” або “синдикалістів”. Проте, її відрізняв більш прагматичний підхід до визначення перспективних завдань. Вони не тільки висловлювалися за руйнування старого світу і знищення приватної власності, але і пропонували створювати “анархічні громади” як майбутню основу нового суспільства. Деякий конструктивізм синдикалістської групи, очолюваної Д. Новомирським (Я. І. Кириловським), полягав у відмові від “безмотивного терору” і намірах створення підпільних робочих союзів (“синдикатів”), що, ввійшовши в легальні профспілки, стали б потім основою організації соціалістичного суспільства. Ще одним призначенням синдикатів повинна була стати боротьба в робочих організаціях проти політичних суперників і, насамперед, соціал-демократів [17].

У жовтні 1905 р. у Парижі “синдикалісти” розпочали видання газети “Новый Свет”. Вона нараховувала 16 сторінок форматом у 1/4 друк. арк., а її кредо висловлювалось девізом: “Ні бога, ні хазяїна, ні влади”. Перший номер газети цілком присвячувався П. Кропоткіну – “чесному борцю за правду, дорогому вчителю та другу”, як відзначалося у передовій статті [18]. Відсутність фінансових ресурсів і незатребуваність запропонованої програми призвели до того, що після першого номера видання “Нового Света» припинилося.

Якщо в області теорії і практики російські анархісти на початку ХХ століття не мали істотних відмінностей, то з початком першої російської революції виявилися серйозні розбіжності. Ідейне розмежування стало передумовою для організаційного розколу й створення окремих фракцій, що групувалися навколо закордонних періодичних органів.

Особливістю емігрантської періодики анархістів було те, що преса для них мала набагато більше значення ніж для інших революційних партій. Поступаючись у кількості та ступені поширення виданням соціал-демократів і соціалістів-революціонерів, закордонна преса мала у лавах анархістів більш істотний вплив. Адже на відміну від російських соціал-демократів і есерів,

анархісти не мали добре налагоджених організаційних структур і впливових закордонних структур. Внаслідок цього, чимало організаційних, ідеологічних і деяких політичних питань російські анархісти могли вирішити тільки за допомогою преси. Саме цим пояснювалося її помітне зростання у роки першої російської революції.

У роки першої російської революції, коли більшість опозиційних партій переносили свої видання до Росії, частина анархістів продовжувала залишатися в еміграції. І справа не в тім, що їхній крайній радикалізм не вписувався в правові рамки, окреслені Маніфестом 17 жовтня 1905 р. Відкидаючи будь-яку можливість застосування мирних форм політичної діяльності, вони не вірили у можливість таким шляхом досягти поставленої мети, а тому ключовим положенням їхніх установок залишалася ставка на терор. На їхнє небажання повертатися на батьківщину впливало і те, що навіть у ході революції ідеї анархізму не дістали значної підтримки населення Росії.

Перебуваючи в еміграції, ідеологи і лідери основних течій анархізму прагнули зберегти закордонну базу, спираючись на яку, вони змогли б продовжити пропаганду своїх поглядів в Росії. Готуючись до цього, вони прагнули використати вже перевірений метод революційної агітації – вільне друковане слово.

Від'їзд частини соратників на батьківщину у 1905 р. загострив боротьбу за лідерство між групами анархістів в еміграції. Тут відбувалося перегрупування сил, виникали нові гуртки і групи. Особливо конфліктну форму набули відносини між двома паризькими фракціями анархістів-комуністів.

Ще до революції в Росії, у столиці Франції існувала група “Хліб і Воля”, що видавала однойменну газету. Багато хто з її членів у 1905 – 1906 рр. виїхав на батьківщину, і випуск газети припинився. У Росію була переправлена значна частина літератури групи й устаткування її друкарні. Улітку 1906 р. про свої претензії на майно, що залишилося, заявила щойно створена група анархістів-комуністів “Буревісник”. Посилаючись на начебто обіцяну підтримку з боку П. Кропоткіна, члени групи зажадали від “хлібовольців” передачі в їхнє розпорядження частини власності, що залишилася, для створення свого періодичного органу. У листі до П. Кропоткіна вони повідомляли, що група “Буревісник” почала роботу з захоплення літератури, яка залишилася, а також книг з особистої бібліотеки Г. Гогелі [19].

Невідомо як відреагував П. Кропоткін на цей лист, але 20 липня 1906 р. у Парижі вийшов перший номер газети “Буревісник”, що стала органом однойменної групи анархістів-комуністів. Вона нараховувала 16 сторінок обсягом у 1/4 друк. арк. Очолив редакцію “Буревісника” відомий літератор І. Гросман (Рощін) [20]. Творці газети хотіли з її допомогою познайомити співвітчизників “з ідеалами і тактикою революційного анархізму, як їх розуміли М. Бакунін та інші ідейні керівники лівого крила Інтернаціоналу” [21]. Не бажаючи обмежуватися тільки пропагандою, вони сподівалися об'єднати всіх анархістів, які вели роботу в масах, і підготувати створення великої організації – Союзу російських анархістів-комуністів [22].

У перших номерах “Буревісника” його видавці акцентували увагу на поясненні сутності анархізму, вказуючи, що вона полягає у запереченні влади у всіх її проявах, у запереченні держави [23]. Докладний виклад тактичних положень анархізму містився у статті Е. Єфімова “Наболіле питання”. Стосовно ключового пункту їхньої програми – терористичної боротьби, він вважав її цілком виправданою, розглядаючи це як відповідь на насильство правлячого режиму, що активно заважає задоволенню вимог трудового народу [24]. У статті роз'яснювалося, що терор, спрямований на експлуататорські класи, зовсім не тому, що вони буржуа за своїм соціальним станом, а тому, що виступають відданими захисниками пануючої верхівки. “Ми терористи не тому, що нам подобається смерть нашого ворога, – заявляв Е. Єфімов, – а тому, що ми, внаслідок простого закону самозбереження, змушені убивати його” [25].

Продовжила цю тему анонімна стаття “Етика терору”. Намагаючись, мабуть, послабити те негативне ставлення до політичних вбивств, яке існувало в російському суспільстві, автор вдався до обґрунтування правомірності подібних дій з позиції моралі. Засудивши самодержавний режим за його аморальність, він зазначав, що тільки аморальність “верхів” по відношенню до народу змушує анархістів вдаватися до терору. Виправдуючи його, автор намагався переконати читачів у тому, що сам акт насильства, який представляв собою протест проти беззаконня суспільства, “як синтез соціально-моральних діючих почуттів, як результат інтенсивності й експансивності життєвої енергії й почуття солідарності цілого соціального індивіда – є етичним чинником” [26].

Наприкінці 1908 р. група “Буревісник” почала зближення з організацією “Хліб і Воля”, що відновила свою діяльність після революції під керівництвом П. Кропоткіна. Не бажаючи

обмежуватися лише випуском “Листков “Хлеб и Воля”, кропоткінська група готувалася продовжити видання газети “Хлеб и Воля”. У 8 номері “Буревестника” сповіщалося про те, що його група приєднується до тієї течії в міжнародному анархізмі, ідейним виразником якого є П. Кропоткін [27]. Спільна робота двох паризьких груп почалася з розподілу між ними сфер діяльності. Газеті “Хлеб и Воля” приділялася роль головного теоретичного органу руху, а за “Буревестником” закріплювалися функції популяризатора ідей анархізму в середовищі робітників і селян. Залишаючись автономними у вирішенні внутрішніх питань, обидві редакції являли собою єдине ціле і надавали одна одній технічну і матеріальну допомогу [28].

Дієвість закордонного друкованого органу залежала від того, наскільки ефективно здійснювалася його доставка в Росію. При редакції “Буревестника” була створена експедиція, що займалася транспортуванням і розсиланням газети. До її обов’язків входила не тільки доставка газети, але і надання допомоги в цьому ідейно близьким виданням. Зі звіту експедиції випливає, що з травня по жовтень 1909 р. у Росію було перевезено 9, 5 тис. екземплярів “Буревестника”, 200 екземплярів “Листков “Хлеб и Воля” і більше 2 тис. різних брошур [29]. Найбільше примірників анархістської літератури поширювалося в Москві, Смоленській, Тамбовській, Орловській губерніях. Значна кількість закордонних періодичних видань потрапляла на Україну: до Подільської й Катеринославської губерній, а також до міст Криму і Донбасу [30].

“Буревестник” виходив до лютого 1910 р. За майже чотирирічний період його видання було надруковано 19 номерів газети. За тривалістю існування, підбором співробітників, зв’язкам з місцевими організаціями, часопис став помітним явищем в емігрантській пресі 1907 – 1914 рр.

У цей час за кордоном публікувалися й інші друковані органи анархістів. Не маючи можливостей для постановки регулярної великомасштабної газети, кропоткінська група розпочала випуск “Листков “Хлеб и Воля”. Їх перший номер вийшов 30 жовтня 1906 р. у Лондоні. Обсяг “Листків” був удвічі менший “Буревестника” – усього 8 сторінок форматом у 1/4 друк. арк.

Його перший номер відкривався зверненням П. Кропоткіна, у якому він висловив ряд зауважень з приводу нового видання. Воно уявлялося йому не як теоретичний орган, а як газета, присвячена діяльності російських анархістів та ключовим проблемам революційного руху в Росії [31]. Умову успішної роботи видання він вбачав у його міцному союзі з читачами, а тому закликав їх надсилати до редакції замітки про свою діяльність, про свої спостереження і плани на майбутнє. “Усе, що хвилює молодого революціонера, – повчав він, – висловлене просто, відверто – знайде глибокий відгук серед нас, і якщо ми зможемо допомогти роз’ясненню сумнівів, непорозумінь, розчарувань і т. п., ми зробимо це всіма залежними від нас засобами” [32].

Згодом навколо П. Кропоткіна сформувався працездатний колектив, який зумів налагодити систематичний випуск “Листків”. Співробітниками газети були: І. Ветров (І. Книжник), який готував, разом з Н. Гольмстид хроніку російських та закордонних подій; бібліографічний розділ вів В. Федоров (Забрежнев). До роботи у газеті залучався редактор “Буревестника” А. Гросман [33]. Обличчя газети і її ідеологічну спрямованість визначав П. Кропоткін. Йому передавалися практично всі матеріали, що надходили з Росії, він редагував більшість статей, часто сам виступав з концептуальними публікаціями. З листопада 1906 р. по березень 1907 р. у “Листках” з’явилися такі статті П. Кропоткіна: “Наше ставлення до селянських і робітничих союзів”, “Щирі захисники самодержавства”, “Паризька Комуна” [34].

Добре поставлена організаційна робота, вдалий підбір співробітників, дозволили кропоткінській видавничій групі налагодити регулярний випуск газети. У першій половині 1907 р. “Листки “Хлеб и Воля” виходили не рідше двох разів на місяць. Останній, 18 номер газети вийшов 5 липня 1907 р.

Однак випуск закордонних періодичних органів анархістів-комуністів на цьому не припинився. 10 жовтня 1907 р. у Женеві з’явився перший номер газети “Анархіст”, а її наступні номери публікувалися в Парижі. Газета нараховувала 30 сторінок форматом у 1/4 друк. арк. Своєчасність її появи редакція пояснювала нагальною потребою поширення анархізму серед робітників і селян. Виходячи з цього, вона висувала перед собою такі завдання. По-перше, випускати періодичний орган, який би займався пропагандою чисто анархістських принципів і аналізом назрілих проблем руху. По-друге, на його сторінках спробувати розібратися в організаційних питаннях, вказуючи на причини необхідності створення Анархістського Союзу [35].

Дотримуючись проголошених принципів, співробітники газети вирішили допомогти читачам розібратися в підсумках та уроках першої російської революції. Серія публікацій на цю

тему була покликана підвести читачів до висновку, що в період революції тільки анархісти дотримували єдино привільної тактики. Події 1905 – 1907 рр., на думку співробітників “Анархиста”, призвели до “протверезіння російської революції”, тобто до розуміння трудящими того факту, що розвиток класової боротьби в Росії відкинув колишні методи політичної діяльності. Уроки революції, резюмувала газета, показали, що найбільш діючим засобом боротьби із самодержавством виявився той, який характеризувався анархістами як тактика “прямої дії” [36].

“Анархіст” проіснував недовго. Його останній, 4 номер вийшов у Парижі у вересні 1909 р. Настільки нетривалий вихід газети пояснювався не тільки слабкістю її фінансової бази і відсутністю реальної допомоги з боку соратників на батьківщині, але і наявністю численних фракцій у рядах російських анархістів. Кожна з них після формування починала боротьбу з представниками інших анархістських груп, використовуючи для цього періодичні видання.

У 1905-1907 рр. закордонна преса російських анархістів переживала період відносного підйому. Він став наслідком двох факторів. По-перше, суспільний підйом, зв'язаний з першою російською революцією, втягнув у політичний рух величезні маси трудящих, що стихійно, унаслідок своєї неорганізованості, потягнулися до анархізму. Вони і склали той соціальний прошарок, що не тільки поповнював місцеві організації, але був основним читачем, кореспондентом і спонсором анархістської закордонної періодики. По-друге, оперативність, з якою анархісти розгорнули випуск періодичної преси, пояснювалося збереженням ними закордонної бази, що дозволило вже у 1906 р. відновити видання власної преси.

Найбільш солідним виданням цього періоду стала газета “Буревісник”, орієнтована на пропаганду анархізму в Росії. З цією метою її видавці налагодили доставку газети на батьківщину у великій кількості. Солідність теоретичних публікацій часопису, поєднана з доступною формою викладу – протягом чотирьох років робили “Буревісник” найпопулярнішим анархістським виданням. У цьому відношенні з ним могли конкурувати лише “Листки “Хлеб и Воля”, що виходили під безпосереднім керівництвом П. Кропоткіна.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кульчицкий Л. Анархизм в России. – СПб., 1907; Горев Б.И. Анархисты, максималисты и махаевцы // Анархические течения в первой русской революции. – Пг., 1918; Кропоткин П.А. Письма о текущих событиях. – М., 1917.
2. Залезский В.Н. Анархисты в России. – М., 1930; Генкин И.И. Среди приемников Бакунина. Заметки по истории российского анархизма // Пролетарская революция. – 1927. – № 1(22). – С. 170-205; Книжник И. Воспоминания о П.А. Кропоткине и об одной эмигрантской группе // Красная летопись. – 1922. – № 1. – С. 28-51; Равич-Черкасский М.Н. Анархисты. Какие партии были в России. – Харьков, 1929.
3. Комин В.М. История помещичьих, буржуазных и мелкобуржуазных партий. – Калинин, 1970; Корноухов Е.М. Борьба партии большевиков против анархизма в России. – М., 1981; Канев С.Н. Революция и анархизм. – М., 1987.
4. История политических партий России / Под ред. Зевелева А.И. – М., 1994; Леванов Б.В. Из истории политических партий, общественных движений России и СССР. – М., 1990; Лебеденко О. М. Анархісти на Україні в 1903-1908 рр. // Український історичний журнал. – 1991. – № 11; Савченко О.І. Емігрантська преса про анархістські групи на Запоріжжі (1907-1909 рр.) // Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряни. – Запоріжжя, 1994. – Вип. 1. – С. 22-25.
5. Политические партии России: Конец XIX – первая треть XX века: Энциклопедия. – М., 1996.
6. Буревісник. – 1908. – Октябрь.
7. Хлеб и Воля. – 1903. – Август.
8. Там само.
9. Там само.
10. Хлеб и Воля. – 1903. – Декабрь
11. Хлеб и Воля. – 1904. – Январь
12. Хлеб и Воля. – 1905. – Июнь.
13. Горев Б.И. Назв. праця. – С. 9.
14. Листки группы “Безначалие” 1905. – № 2-3.
15. Генкин И. М. Среди приемников Бакунина (Записки по истории российского анархизма) // Пролетарская революция. – 1927. – № 1(2). – С. 193.

16. Черное Знамя. 1905. – Декабрь.
17. Горев Б. Анархизм в России (От Бакунина до Махно). – М., 1930. – С. 87.
18. Новый Мир. – 1905. – 15 октября.
19. ДАРФ. – Ф. 1129. – Оп. 2. – Спр. 406. – Арк. 2.
20. Книжник И. Назв. праця. – С. 39.
21. Буревестник. – 1908. – Октябрь.
22. Там само.
23. Буревестник. – 1906. – 20 июля.
24. Там само.
25. Там само.
26. Буревестник. 1906. – 20 августа.
27. Буревестник. 1908. – Октябрь.
28. Там само.
29. Буревестник. 1909. – Ноябрь.
30. Там само.
31. Листки “Хлеб и Воля”. – 1906. – 30 октября.
32. Там же.
33. Книжник И. Назв. праця. – С. 39.
34. Див. : Листки “Хлеб и Воля”. – 1906. – 14 ноября; Там само. – 1907. – 15 февраля; 1907. – 29 марта.
35. Анархист. – 1907. – 10 октябрь.
36. Анархист. – 1908. – Апрель.

ФРОЛОВ М. О.

КОМПАРТИЙНО-РАДЯНСЬКА ЕЛІТА ТА ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ В 1924-1926 РР. МОЛДАВСЬКОЇ АВТОНОМНОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У СКЛАДІ УСРР

Шлях сучасної Молдови у ХХ столітті до державної незалежності був дуже складним. Географічне розташування обумовило те, що молдавська земля й молдавський народ опинились у епіцентрі зовнішньополітичних зазіхань і претензій, спочатку Румунії та Російської імперії, а пізніше Румунії та СРСР, місцем кровопролитних боїв першої та другої світових воєн. Парадоксом є те, що національна самосвідомість сучасних молдаван багато в чому формувалась під потужним впливом у 1920-х–1930-х рр. і пізніше компартійно-радянської еліти СРСР та УСРР. Саме представники цієї компартійно-радянської еліти Х.Г. Раковський, М.В. Фрунзе, Г.І. Котовський та інші, завдяки підтримці генерального секретаря ЦК РКП(б) Й.В. Сталіна, вперше поставили питання про державність молдаван у межах СРСР та УСРР. Процес утворення радянської республіки Молдавії у складі СРСР розтягнувся більше, ніж на два десятиріччя, і практично завершився вже після другої світової війни, коли молдавському народу остаточно була нав'язана комуністична модель подальшого розвитку (формально радянська республіка Молдавія була утворена у складі СРСР у 1940 році).

Зараз вже мало хто пам'ятає, окрім фахівців-істориків, що в 1924-1940 рр. Молдова, як автономна республіка, існувала у складі УСРР. Цей період можна розглядати як перший етап просування молдавського народу до своєї незалежності в ХХ столітті. Він багато в чому підготував наступні етапи, зміцнив переконання політичної еліти СРСР у необхідності існування на теренах комуністичної держави союзної радянської республіки Молдавії. За роки перебування при владі в Молдові компартійно-радянської еліти відбулись певні позитивні зміни, які сприяли тому, що в 1991 р. ця колишня радянська республіка та її народ змогли вибороти державну незалежність та відстояти свій суверенітет. Говорячи про позитивні зміни, ми маємо на увазі, у першу чергу, ліквідацію тотальної безграмотності серед молдаван, отримання ними сучасного рівня освіти, формування національної інтелігенції, наукових кадрів, власної управлінської еліти. Молдова на початок 1990-х рр.